

Nr 183.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om avskaffande av dyrortssystemet m. m. samt om slopande av lägsta ortsggruppen i dyrortsindelningen.

(3:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wahlund m. fl.* (I: 77) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson i Luttra m. fl.* (II: 125), har hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning syftande till dyrortssystemets avskaffande samt att i avvaktan härpå uppflytta lägsta ortsggrupp till näst lägsta.

Vidare har i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Eskilsson* och *Hjalmar Nilsson* (I: 78) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i *Bästekille m. fl.* (II: 126), hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om slopande av ortsggrupp 1 i dyrortsindelningen och att de där placerade kommunerna uppflyttas till närmast högre ortsggrupp.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina förslag, får utskottet hänvisa till motionerna I: 77 och II: 126.

Över motionerna ha utlåtanden inforrats från socialstyrelsen samt dyrortsnämnden.

Socialstyrelsen har icke funnit skäl för närvarande föreligga för en utredning rörande dyrortssystemets fullständiga avskaffande och anser, att fortfarande ganska betydande olikheter råda i levnadskostnaderna mellan skilda orter och olika delar av landet. Vad beträffar uppflyttning av den lägsta ortsggruppen till den näst lägsta har styrelsen framhållit, att genomförandet av den nya kommunindelningen kommer att åtföljas av genomgripande förändringar av dyrortsindelningen på landsbygden. Med hänsyn härtill vore det olämpligt att föregripa förändringarna genom en generell uppflyttning av samtliga orter i den lägsta ortsggruppen till den näst lägsta. Slutligen vore en dylik åtgärd icke önskvärd med hänsyn till de statsfinansiella konsekvenserna. Totalt finnes i statlig tjänst ca 3 000 tjänstemän och 2 700 arbetare i den lägsta ortsggruppen. Löneökningen för dessa kunde uppskattas till ca 1 milj. kronor. Vidare skulle uppflyttningen medföra en nedgång i skatteintäkterna, som uppskattats till 2,5 milj. kronor. Socialstyrelsen har med hänsyn till anförda skäl för sin del avstyrkt, att motionerna föranleda någon åtgärd.

Dyrortsnämndens yttrande fogas som bilaga till detta utlåtande (*Bilaga*).

Utskottet. Såsom närmare framgår av dyrorts nämndens yttrande är det på grund av att olika beräkningsmetoder använts icke möjligt att med säkerhet konstatera, i vilken grad utjämning av levnadskostnaderna i olika landsdelar ägt rum sedan 1935 års dyrortsundersökning. Det finnes dock knappast anledning antaga att den spännvidd om 18—20 %, som konstaterats föreligga enligt den år 1946 använda beräkningsmetoden, sedan dess skulle ha utjämnats annat än i begränsad omfattning. Såväl socialstyrelsen som dyrorts nämndens majoritet ha också uttalat den uppfattningen, att betydande olikheter i levnadskostnaderna på olika orter alltjämt föreligga. Utskottet kan på grund härav icke tillstyrka det i motionerna I: 77 och II: 125 framlagda förslaget, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning syftande till dyrortssystemets avskaffande.

Vilka beräkningsmetoder, som än väljas, förhåller det sig uppenbarligen så, att någon fullt rättvis gradering mellan olika orter icke kan uppnås. Utskottet är också medvetet om att det nuvarande systemet i många fall medfört resultat, som åtminstone utan närmare granskning te sig svårförklarliga. Hänförandet av angränsande och till synes i kostnadshänseende fullt likartade kommuner eller orter till olika ortsgrupper har även på många håll inom landet väckt irritation. Många sådana ojämnheter torde numera, allteftersom kompletterande undersökningar hunnit verkställas, ha undanröjts, men fall torde alltjämt föreligga, där åtminstone enligt ortsbefolkningens bedömande skiljaktigheter i ortsgrupperingen sakna reellt underlag. Om man bortser härifrån, måste det enligt utskottets uppfattning stå klart, att den år 1947 införda dyrortsgrupperingen inneburit betydande förbättringar i fråga om avvägningen mellan olika orter. Utskottet finner dock angeläget understryka, att uppmärksamhet ägnas åt möjligheterna att på ett smidigare sätt än hittills åstadkomma rättelse i sådana fall, där uppenbara ojämnheter föreligga.

Kritiken mot det nuvarande systemet inriktar sig till stor del mot uppdelningen av orter i ortsgrupperna 1 och 2, vilket sammanhänger med att dessa båda grupper omfatta praktiskt taget hela landsbygden i södra och mellersta Sverige. Av den till dyrorts nämndens yttrande fogade tabellen över orternas fördelning enligt 1947 års dyrortsgruppering framgår att ett betydande antal orter äro koncentrerade till levnadskostnadstal kring gränsen mellan ortsgrupperna 1 och 2. Av 637 orter i ortsgrupp 1, som omfattar en spännvidd på 225 enheter, ligger mer än hälften eller 345 orter inom de högsta 50 talen gränsande till ortsgrupp 2. Inom sistnämnda ortsgrupp åter, vilken omfattar 250 enheter, ligger tyngdpunkten på de lägsta levnadskostnadstalen gränsande till ortsgrupp 1, och 580 av 1 514 orter ligga inom de 75 lägsta talen. Utskottet håller det även för sannolikt, att större svårigheter föreligga att erhålla ett representativt prismaterial när det gäller landsbygden än i fråga om större orter och städer, och osäkerhetsmomentet torde därför kunna antagas vara större i de två lägsta grupperna. Med hänsyn bl. a. till dessa förhållanden synes det utskottet, som om en viss utjämning mellan de två lägsta grupperna kunde vara motiverad.

Även om den gällande indelningen i de lägsta dyrorterna måhända ger upphov till en del ojämnheter, kan utskottet icke dela motionärernas uppfattning, att ortsgrupperna 1 och 2 nu böra sammanslås. Såsom framhållits av såväl socialstyrelsen som dyrorts nämnden, kommer den förestående kommunindelningsreformen att medföra genomgripande förändringar beträffande rikets landsbygd, vilka förändringar även komma att återspeglas i dyrortsindelningen. Det torde med fog kunna antagas, att flertalet av de nuvarande skiljaktigheterna i dyrortsindelningen mellan angränsande och i strukturellt avseende likartade kommuner därvid komma att elimineras. Utskottet kan icke finna det lämpligt att genom den av motionärerna åsyftade åtgärden föregripa de resultat i nämnda hänseende, som komma att föränledas av kommunindelningsreformen. Först när denna genomförts, bör — om det då befinnes påkallat — frågan tas upp till förnyad prövning.

Sammanslagning av ortsgrupperna 1 och 2 skulle även leda till resultat, som enligt utskottets bedömande icke låta sig förenas med den nuvarande stabiliseringspolitiken. Socialstyrelsen har beräknat ökningen i lönerna för 3 000 statstjänstemän och 2 700 statligt anställda arbetare till ca 1 milj. kronor per år. Härtill kommer ökningen för ca 2 500 lärare, stationerade å ortsgrupp 1, vilken ökning torde kunna uppskattas till ungefär samma belopp. Åtgärden skulle dock medföra konsekvenser även beträffande tjänstemän och arbetare, som äro anställda hos kommuner och landsting och vilkas löner äro dyrortsgraderade. Det kan vidare i detta sammanhang nämnas, att i åtskilliga kollektivavtal full dyrortsgruppering ännu icke genomförts och att betydande justeringsbehov föreligga. Enligt från landsorganisationen inhämtade uppgifter skulle justeringsbehovet för anslutning till nu gällande officiella dyrortsgruppering kunna uppskattas till 20 å 30 milj. kronor per år. Förutom på löneområdet skulle vidare en sammanslagning återverka på beskattningen genom de förhöjda ortsavdragen. Åtgärden skulle sålunda medföra betydande ekonomiska påfrestningar för statsverket.

Med hänsyn till nyss anförda skäl kan utskottet icke tillstyrka motionärernas förslag, att ortsgrupp 1 i dyrortsindelningen nu avskaffas och att i denna grupp placerade orter hänföras till nuvarande ortsgrupp 2. Enligt utskottets mening böra överväganden rörande en dylik åtgärd uppskjutas, tills kommunindelningsreformen genomförts och till dess möjligheter föreligga att frångå den nuvarande strikta stabiliseringspolitiken.

Utskottet får under hänvisning till vad i det föregående anförts hemställa,

att riksdagen må i anledning av motionerna I: 77 och II: 125 samt I: 78 och II: 126 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anført.

Stockholm den 22 november 1949.

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, fröken Andersson, herrar Iwar Anderson, Heiding, Gillström, Sundelin, Hesselbom, Erik Gustaf Andersson, Andréé och Lundgren; samt

från andra kammaren: herrar Ward, Svensson i Grönvik, Bergström, Boman i Kieryd, Andersson i Malmö, Mårtensson i Uddevalla, Larsson i Stockholm, Pettersson i Dahl, Petterson i Degerfors, Kollberg, Birke och Henriksson.

Reservation

av herrar *Heiding, Svensson* i Grönvik och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Såsom framgår av dyrorts nämndens yttrande ha under de senaste 15 åren använts olika beräkningsmetoder, då det gällt att konstatera levnadskostnaderna i skilda delar av landet. Den ena metoden har givit ett resultat, som i mycket stor utsträckning avvikit från resultatet av den andra metoden. Följden härav har blivit att den ena orten oberättigat gynnats framför den andra.

Vilka beräkningsgrunder som än väljas förhåller det sig uppenbarligen så, icke minst med hänsyn till svårigheten att erhålla fullt jämförlig standard, att någon fullödigt rättvis gradering mellan olika orter icke kan uppnås, och det nuvarande systemet har medfört resultat, som te sig svårförklarliga och orättvisa. Detta system har icke i tillräcklig grad tagit hänsyn till den sammanpressning av olikheterna i levnadskostnaderna skilda orter emellan, som inträtt under de senaste åren. Hänförandet av angränsande och till synes i kostnadshänseende fullt likartade kommuner eller orter till olika ortsgrupper har därför på många håll inom landet väckt irritation, då de skilda orternas befolkning, som bäst känner till de lokala förhållandena, är övertygad om att några sådana skiljaktigheter i levnadskostnaderna, som kunna motivera olika ortsgruppering, sakna reellt underlag.

Det krav, som i anledning härav framförts i motionerna I: 77 och II: 125 med anhållan om utredning, som syftar till dyrortssystemets avskaffande, finner utskottet väl motiverat och vill därför ansluta sig till detsamma.

Då utskottet sålunda i princip ansluter sig till kravet på dyrortsgrupperingens fullständiga avskaffande, vill utskottet emellertid förorda, att avvecklingen sker etappvis med vissa års mellanrum, varvid lägsta ortsgruppen flyttas upp till näst lägsta ortsgrupp och så vidare tills slutligen hela landet utgör en enda ortsgrupp.

I likhet med vad som förordats såväl i de ovan omnämnda motionerna I: 77 och II: 125 som i motionerna I: 78 och II: 126 finner utskottet angeläget, att ortsgrupp 1 flyttas upp till ortsgrupp 2 senast under år 1950. Socialstyrelsen har beräknat ökningen i lönerna för 3 000 statstjänstemän och 2 700 statligt anställda arbetare till ca 1 milj. kronor per år. Härtill kommer ökningen för ca 2 500 lärare, stationerade å ortsgrupp 1, vilken ökning torde kunna upp-

skattas till ungefär samma belopp. De relativt små påfrestningar för statsverket, som sålunda bliva en följd av denna åtgärd, anser utskottet icke vara av den storleksordning, att de böra förhindra en välbehörlig och rättvis uppflyttning av den lägsta ortgruppen. Utskottet anser ej heller erforderligt att avvakta kommunindelningsreformens genomförande, innan man tar ståndpunkt till denna för så många människor betydelsefulla fråga.

Utskottet får under hänvisning till vad i det föregående anförts hemställa,

att riksdagen må med bifall till motionerna I: 77 och II: 125 samt I: 78 och II: 126 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning syftande till dyrortssystemets avskaffande samt att i avvaktande härpå uppflytta lägsta ortsgrupp till näst lägsta.»

Till Riksdagens statsutskott.

Genom remiss den 18 februari 1949 har Kungl. Maj:t anbefallt dyrorts-nämnden att till riksdagens statsutskott avge utlåtande över vissa vid 1949 års riksdag väckta motioner angående dyrortssystemet. Motionerna äro dels de likalydande I: 77 och II: 125, vari hemställes om utredning i syfte att avskaffa dyrortssystemet och att i avvaktan härpå lägsta Ortsgrupp måtte uppflyttas till näst lägsta, dels de likalydande I: 78 och II: 126, vari hemställes att lägsta Ortsgruppen måtte slopas och de där placerade orterna uppflyttas till näst lägsta gruppen.

Med anledning härav får dyrortsnämnden anföra följande.

I sitt utlåtande den 24 november 1947 i anledning av besvär från 378 orter över socialstyrelsens förslag angående orternas i riket fördelning på lönegrupper formulerade dyrortsnämnden bl. a. följande omdöme om 1946 års dyrortsguppering, från vilket endast herr Wahlund anförde avvikande mening: »De siffror, som nu föreligga, visa bl. a., att fortfarande väsentliga skillnader finnas mellan levnadskostnaderna på olika orter i riket — — —.»

Vidare gjorde nämnden bl. a. följande enhälliga uttalanden: »Genom sin prövning av besvären har nämnden erhållit en tämligen ingående kännedom om hur den nu tillämpade metoden för dyrortsguppering fungerat. I stort sett synes den ha verkat som avsett, och nämnden har särskilt konstaterat, att de av stora avstånd karakteriserade delarna av norra Sverige nu fått sin ställning som höggradiga dyrorter bekräftad genom grupperingen. Till norrlandsorternas placering ha de för första gången prövade s. k. avståndstillägen starkt bidragit. Dessa tillägg torde på det hela taget ha fungerat efter beräkning men ha till följd av sin med nödvändighet tämligen schematiska karaktär i vissa fall kommit att verka på ett sätt, som man knappast förutsett, då principen om deras införande antogs. Sålunda synes det överraskande, att deras verkan varit så stark inom de tätbebyggda slättbygderna i södra Sverige, som härigenom enligt nämndens mening blivit i förhållande till glesbebyggdare trakter synnerliga väl tillgodosedda.

Med dyrortssystemet följer som en nödvändighet, att svårigheter lätt uppstå i fråga om placeringen av orter, vilka befinna sig vid gränserna mellan grupperna. Några få kronors skillnad i de framräknade dyrortstalen kan föranleda olika placering med åtföljande, förhållandevis mera betydande skillnader i löner och skatteavdrag för i de olika orterna boende personer. För att mildra dessa konsekvenser erbjuder sig möjligheten att efter skälighetsprövning flytta upp särskilt missgynnade orter. I första hand har därmed avsetts att åstadkomma utjämning mellan orter tillhörande samma bygd.

I detta sammanhang må påpekas, att det vid granskningen av det siffermaterial, som legat till grund för socialstyrelsens beräkningar, har framkommit, att särskilt i lägre Ortsgrupper ofta kraftiga slumpvariationer föreligga i de från orterna lämnade prisuppgifterna. Detta gäller i första hand priserna på potatis, vitkål, morötter och färsk fisk, men även i viss mån priserna på ved. Vad nämnda livsmedelsposter beträffar, gäller dels, att de för vissa orter noterade priserna med hänsyn till årstiden för prisinsamlingen med säkerhet varit mycket labila, dels stundom att missuppfattning sannolikt förelegat, så att partipriset noterats i stället för minutpriset. Det sistnämnda torde ofta vara fallet i sådana kommuner på landsbygden, där egentlig detaljhandelsmarknad för dylika varor saknas. Vad angår veden, synes marknaden ej ens på de enskilda orterna vara enhetlig, i det priserna variera med bl. a. transportkost-

naden, vilken i sin tur beror av från vilken skog veden tages. Här föreligger en viss marginal för tämligen godtycklig variation i noteringarna. Stundom torde transportkostnaden helt ha uteglömts i det uppgivna priset. Missuppfattning synes vidare tämligen ofta ha förekommit vid noteringen av priset för hemhjälp (posten »övriga utgifter»). Socialstyrelsen har dock för att förebygga verkningarna av dessa slumpvariationer företagit justeringar av de primäruppgifter, som förefallit osäkra, och nämnden har vid sin prövning av besvären ytterligare uppmärksammat dessa förhållanden.

Med hänsyn till nämnda slumpmässiga variationer i priserna har en ledamot av nämnden, herr Wahlund, sedan materialet blivit genomgånet, yrkat att besvär från kommuner, för vilka av socialstyrelsen framkalkylerats kronbelopp mellan gränserna 5 275 och 5 324, 5 525 och 5 574, 5 800 och 5 824 samt 6 050 och 6 074, alltså inom ett intervall närmast under en gruppgräns, skulle underkastas en särskild, mera matematiskt verkande, systematisk prövning med hänsyn till eventuellt slumpbetingade prisvariationer. Den sålunda ifrågasatta metoden har icke tillämpats vid den av socialstyrelsen och Kungl. Maj:t verkställda preliminära prövningen av samtliga orters placering i dyrortsgrupp. Hur metoden i stor skala skulle ha verkat, kan således icke avgöras utan en närmare undersökning, som icke under besvärsbehandlingen varit möjlig att genomföra. Dyrortsnämndens skälighetsbedömning har därför skett för varje särskild besvärsort under jämförelse med andra orter av liknande beskaffenhet.

Som *motiv* för hemställan om uppflyttning i högre ortsgrupp anföres icke sällan blott den omständigheten, att närliggande orter, vilkas levnadskostnader veterligen icke skilja sig från den klagande ortens, blivit placerade i högre grupp. I allmänhet har man anfört exempel på felaktigheter, som man ansett sig finna i socialstyrelsens beräkningar eller — kanske ännu oftare — i det från orten för beräkningarna tidigare inlämnade prismaterialet. Åtskilliga fall förekomma, då samma myndighet, som lämnat prisuppgifterna, besvärat sig med motiveringen, att berörda uppgifter varit delvis oriktiga.

I besvären återopas oftast såsom huvudskäl en kritik av de beräknade kostnadstalen för bostad och livsmedel, men även beträffande kostnaderna för bränsle och lyse, avståndstillägg, skatter m. m. förekomma anmärkningar. Några principiella uttalanden i dessa avseenden må därför göras.

1. Bostadskostnaderna.

Anmärkningarna avse i regel, att den beräknade kostnaden icke motsvarar den verkliga hyresnivån på orten, framför allt icke för de nybyggda bostäder, som stå till buds för nyinflyttade, att undermåliga bostäder medräknats och att så stora förändringar inträffat på bostadsmarknaden under tiden efter hyresräkningen hösten 1945, att dåtida förhållanden icke längre äro aktuella.

Nämnden har sökt att med noggrannhet granska beräkningarna av bostads-posten på grund av dess stora betydelse för variationerna i levnadskostnader. Därvid har nämnden haft att tillgå inom socialstyrelsen utförda specialundersökningar, dels angående bostadspostens beräkning enligt en till den officiella metoden alternativ metod (med två serier av hyrestal), dels angående effekten på hyrestalet av hänsyn till efter bostadsräkningen tillkomna bostäder. Den alternativa metoden är den av landsorganisationen i dess remissutlåtande över dyrortskommitténs betänkande föreslagna, vid vilken de inom varje ort befintliga kvaliteterna av bostäder ingå med sin verkliga vikt i beräkningen. Jämsides härmed har antalet medräknade kvalitets-egenskaper hos bostäderna utökats med ytterligare en, nämligen förekomsten eller avsaknaden av w. c. inom lägenheten. I de fall, då dessa beräkningssätt givit högre jämförelsetal än den officiella metoden med standardräknade

kvalitetsgrupper — vilket ingalunda alltid varit fallet — har hänsyn till resultatet tagits vid bedömningen av vederbörande orsts placering. I allmänhet ha skillnaderna mellan resultaten av metoderna icke varit av betydande storleksordning.

Stundom synas de framställda besvären bero på missuppfattning av den förvisso icke alldeles enkla metod, som enligt direktiven tillämpas vid bostadspostens beräkning. Man synes sålunda föreställa sig, att förekomsten på en ort av särskilt många omoderna lägenheter direkt verkar att sänka hyresmedeltalet för orten, och förbiser då, att standardräkningens syfte just är att låta varje orsts hyrestal avvågas gent emot andra orsters på ett rättvist sätt, d. v. s. oavsett om bostadsbeståndet på en del orster är övervägande gammalt, på andra övervägande nytt.

På grund av metoden med standardräknade hyror kan hänsyn till efter bostadsräkningstillfället nybyggda lägenheter icke ha den effekt på hyrestalet, som man i allmänhet föreställer sig. Härvidlag tillkommer också, att hänsyn till nybyggnader icke kan tagas på en ort utan jämförelse med andra orster. I den mån den medför höjning av hyrestalet, kommer den att höja hela ortssystemet, vilket givetvis dämpar fördelen av höjning för den enskilda orten. Det kan nämnas, att effekten för de orster, vilka haft särskilt livlig nybyggnadsverksamhet, beräknats till på sin höjd ett eller annat tiotal kronor. Tillsammans med eventuell höjning genom någon av de alternativa metoderna har detta sällan givit en ökning av sådan storleksordning, att orten för den skull passerat en gruppgräns. Det må tillfogas, att beräkningen av verkan på hyrestalet av de nytillkomna lägenheterna måst, till följd av materialets begränsning, grunda sig på en relativt schematisk metod.

Flera klagande kommuner synas icke ha beaktat, att deras ort blivit åsatt det för landsdelen generella hyrestalet, eller de grunder, efter vilka detta beräknats. Enligt den metod, som härvidlag användes, skulle i åtskilliga förekommande fall de klagande orsterna erhållit lägre hyrestal, därest deras hemställan om individuell beräkning tillmötesgått.

2. Livsmedelskostnaderna.

Livsmedelskostnaderna komma till följd av det använda beräkningssättet med särskild prisinsamling på varje ort helt naturligt att förete vissa olikheter även mellan närliggande orster, vilka eljest kunnat antagas vara likartade, vad beträffar levnadskostnaderna. Då en del av dessa olikheter antagits kunna bero på tillfälligheter eller felaktigheter vid prisinsamlingen, har dyrortsnämnden haft uppmärksamheten riktad på förhållandet och i förekommande fall granskat de bakom beräkningarna liggande priserna, såväl vad angår den klagande orten som dess grannar. Det har därvid framkommit, att missuppfattningar rörande kvaliteter eller tillfälligheter i prisbildningen vid noteringstillfället sannolikt präglat uppgifterna för vissa varuslag. Detta gäller som nämnts särskilt potatis, vitkål och morötter i ett tämligen stort antal fall. Ofta har hela eller större delen av de framkomna olikheterna kunnat förklaras med hänvisning till dessa varuslag. I sådana fall har nämnden vid bedömning av orsternas placering tagit hänsyn till den förändring av livsmedelstalet, som en rättelse av den klagande ortens priser sannolikt bort föranleda. Stundom har det från kringliggande orster föreliggande jämförelsematerialet givit vid handen, att talet bort höjas, men även motsatsen har förekommit. Det har också inträffat, att det icke varit den klagande ortens priser, som varit för låga, utan priserna på den ort, med vilken klagandena jämfört sig, som varit för höga.

3. *Bränsle och lyse.*

Kvantitet och bränsleslag har bestämts enligt den använda hushållsbudgeten och den av bränslekommissionen fastställda indelningen av orterna efter zoner för bränsletilldelning. Även hänsyn till vissa klimatzoner har tagits. De av kommunala myndigheter lämnade prisuppgifterna ha av socialstyrelsen kontrollerats genom jämförelse med uppgifter från bränslekommissionen. Det bör anmärkas, att de noterade priserna, enligt givna föreskrifter, skola omfatta även transportkostnaderna. Även de elektriska taxorna har styrelsen låtit kontrollera, i detta fall genom vattenfallsstyrelsens taxebyrå.

Nämnden har i en del fall funnit anledning förmoda, att liknande tillfälligheter eller missuppfattningar som beträffande livsmedel insmugit sig i det av orterna inlämnade prismaterialet, och har i sådana fall sökt uppskatta det därav följande felets betydelse för ortens placering. I allmänhet har denna betydelse varit av mindre räckvidd.

På vissa orter ha klagandena varit angelägna visa, att den i beräkningen medtagna kvantiteten bränsle och lyse är för liten för ett genomsnittshushåll. Nämnden har haft uppmärksamheten fäst på frågan men funnit, att förhållandet icke kan äga större betydelse för orternas placering, då en eventuell felaktighet härutinnan i varje fall måste drabba alla orter på samma sätt.

4. *Avståndstillägg.*

Då det är första gången denna post förekommer i levnadskostnadsberäkningen, är det icke förvånande, om svårigheter uppträtt vid beräkningen. Av de inkomna besvärsskrifterna att döma är man tillfredsställd med principen att tillägg skola utgå för vissa kategorier av orter, ehuru man stundom önskat, att dess tillämpning för den egna orten blivit mera fördelaktig. Särskilt har det väckt missnöje, då man funnit, att en grannkommun med obetydligt längre avstånd till huvudort erhållit avsevärt högre avståndstillägg. Detta följer dock av metoden att ge alla orter inom ett visst avståndintervall samma tillägg och torde näppeligen kunna undvikas.

Det har redan nämnts, att vissa delar av södra Sverige måste betraktas som gynnade i fråga om avståndstillägg. Icke dess mindre är det i stor utsträckning kommuner i dessa trakter, som motivera sina besvär med anmärkningar mot avståndstillägget. I de fall, då nämnden funnit anmärkningarna befogade, har effekten av en rättelse beräknats och hänsyn därtill tagits vid bedömningen. Härvidlag har nämnden givetvis följt direktiven angående avståndskostnadens beräkning.

5. *Skatteposten.*

Beträffande denna post gå besvären ofta ut på att beräkningen för den föreskrivna femårsperioden icke svarar mot en väntad avsevärd skattehöjning på grund av förestående kommunala utgifter eller andra orsaker.

Dyrorts-nämnden har emellertid ansett sig bunden av de för postens beräkning givna direktiven. Den av Kungl. Maj:t fastställda femårsperioden lär innefatta en mycket väsentlig förbättring i jämförelse med den tidigare ettåriga basen för skattens beräkning. Att i vissa fall avvika från femårs-genomsnittet på grund av en väntad debiteringshöjning torde framför allt i jämförelse med de icke klagande kommunerna leda till orättvisa. Det torde ej heller vara möjligt att förutse vare sig det framtida skatteunderlaget eller skattebelastningen.

Skatteposten har i praktiken visat sig vara den post som jämte bostads-posten och avståndstillägget mest verkat till skillnader i orternas levnads-kostnadstal. Inom en grupp av närliggande orter har det ofta varit skatte-

posten, som avgjort eventuellt förekommande skillnad i placeringen, något som ofta förbisätts av de klagande.

6. Slutligen må framhållas, att vissa klagande åberopa såsom skäl för högre placering, att de vid den förestående kommunsammanslagningen sannolikt komma att sammanföras med andra kommuner i högre ortsgrupp. Dyrortsnämnden har icke ansett sig kunna taga hänsyn härtill i annat fall än då inkorporering redan av Kungl. Maj:t beslutats. I övrigt lär det få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles i sammanhang med beslut om sammanslagning meddela föreskrift angående dyrortsplaceringen av hela den sammanslagna kommunen.»

Till utlåtandet var fogat en av socialstyrelsen för nämndens räkning utförd tabell över orternas fördelning på dyrortsgrupper och län (bifogas).

Särskilt yttrande avgavs av herr Wahlund, enligt följande: »Särskilt yttrande av herr Wahlund, vilken ansett, att dyrortsnämnden väl är bunden av direktiv, då det gäller indexberäkningarnas allmänna utformning, men att den av honom föreslagna metoden för en systematisk skälighetsprövning kunnat och bort tillämpas, om blott tillräcklig tid stått till nämndens förfogande.

Herr Wahlund har vidare yrkat, att satsen 'bl. a., att fortfarande väsentliga skillnader finnas mellan levnadskostnaderna på olika orter i riket', s. 3, andra stycket, bör utgå.»

Genom de citerade uttalandena har dyrortsnämnden angivit sin principiella inställning till de spörsmål, som tas upp i motionerna.

Vad härefter först angår motionerna I: 77 och II: 125 uttalas i dessa, att man kan på goda skäl antaga, att utjämningen av priser och hyror och därmed i levnadskostnader har fortsatt. Dyrortsnämnden har från socialstyrelsen erhållit vissa uppgifter rörande livsmedel och bränsle från den kvartalsvis fortgående prisinsamlingen för levnadskostnadsindex från olika orter. Uppgifterna visa, att alltjämt en påtaglig prisspridning kvarstår. I vad mån en fortgående utjämning mellan stad och land ägt rum sedan 1946 kan icke med säkerhet avgöras på det föreliggande materialet.

Även om skillnaden mellan stad och land skulle vara minskad, lär man för övrigt icke därav utan vidare kunna draga slutsatsen, att den lägsta ortsgruppen vore mogen att uppgå i den näst lägsta. I motionerna bortses sålunda från den dyrortsskillnad, som består mellan olika landsdelar helt oavsett ortstyperna och vilken till äventyrs icke utjämnats i motsvarande mån. Av den tabell över orternas fördelning efter dyrortstal, som här bifogas, kan utläsas, att denna regionala dyrortsskillnad är av minst samma styrka som den, vilken framräknats mellan städer och landsbygd.

I motion I: 77 utgår man från de officiella beräkningarna 1935, 1941, 1944 och 1946, vilka emellertid grunda sig på metoder med betydande olikheter. Även bortsett härifrån rör man sig med icke fullt jämförbara urval av tal. En kalkyl över levnadskostnaderna år 1935 utförd i alla avseenden efter samma metoder, som tillämpades 1946 och då gav en spännvidd på 18—20 %, torde för 1935 snarast ge en spännvidd på 23 à 24 % i stället för de 48 %, varom talas i motionen. Den sammanpressning av de interlokala olikheterna i levnadskostnaderna, som ägt rum under de elva åren 1935—1946, synes sålunda ha varit betydligt mindre än sistnämnda tal anger, även om den måste betecknas som ganska kraftig.

Dyrortsnämnden kan sålunda icke finna, att tillräckliga skäl framlagts för att verkställa en utredning om dyrortssystemets avskaffande eller att slopa den lägsta dyrortsgruppen, en ståndpunkt som överensstämmer med den riksdagen intog år 1948.

Vad priskontrollen angår, hade dess inverkan satt in redan 1946. Att den under tiden därefter i högre grad än tidigare har verkat prisutjämnande, har dyrortsnämnden sig icke bekant.

Då i motionen göres gällande, att lönehöjningen på billigare orter bidragit till en relativt sett starkare höjning av prisnivån på landsbygden och i mindre orter, lär härmed åsyftas de i normalbudgeten ingående arbetsprestationerna. I anledning härav tillåter sig dyrortsnämnden erinra, att enligt socialstyrelsens redogörelse för budgetens sammansättning (Sociala Meddelanden 1947, s. 809 ff.) dylika poster ha en alldeles underordnad betydelse i jämförelse med övriga poster i budgeten. Även om en starkare löneförhöjning t. ex. för arbetshjälp skulle ägt rum på landsbygden än i städerna, kan denna knappast inverka i nämnvärd grad på jämförelsetalen.

Beträffande märkesvaror torde det vara tydligt, att om de betinga högre pris i avlägsnare bygder än på de stora konsumtionsorterna, skall detta visa sig vid prisinsamlingen och bidra till att höja vederbörande Orts kostnads-siffra.

Vad standardskillnaden angår, torde härmed åsyftas bostäderna. Beträffande de av socialstyrelsen föreslagna och av Kungl. Maj:t godkända metoder, som vid dyrortsgrupperingen använts för att åstadkomma standardlikhet vid beräkningarna, hänvisas till soc. medd. 1947, s. 181 ff. Dyrortsnämnden har vid behandlingen av besvären även tagit hänsyn till den av landsorganisationen alternativt förordade metoden, på sätt förut omtalats.

I anledning av den i motionen framställda anmärkningen att, om man bortsåg från tomtvärdet, skulle man finna, att byggnadskostnaderna på landsbygden vore högre än i städerna, har dyrortsnämnden inhämtat vissa upplysningar från bostadsstyrelsen. Därav framgår, att av de tre kostnadsfaktorerna arbetslöner, tomtpriser och transportkostnader de två förstnämnda äro högre i städerna än på landet. Detsamma gäller ofta om transportkostnaderna. Dock kan det i undantagsfall vid byggnadsföretag, som ligga på stort avstånd från järnvägsstation, inträffa att fraktkostnaderna, särskilt efter höjningen av bensinskatten, stiga till så högt belopp, att de uppväga merkostnaderna i övrigt. I regel blir hyran högre i stad och tätort än på landet, vartill bl. a. de högre driftkostnaderna (oavsett bränslekostnaderna) bidra.

Vidare vill dyrortsnämnden påpeka, att genom sammanslagning av grupp 1 och grupp 2 skulle uppstå en grupp med en spännvidd fr. o. m. 5 106 t. o. m. 5 574 och sålunda innefattande orter med betydande olikheter i avseende på levnadskostnaderna. En sådan åtgärd skulle väl knappast kunna bli utan verkan på systemet i övrigt. Att riva upp det nyligen genomförda systemet anser dyrortsnämnden icke lämpligt. Därvid måste också uppmärksammas, att kollektivavtalen numera i mycket stor utsträckning ansluta sig till den statliga dyrortsgrupperingen. En ändring i denna skulle således med den största sannolikhet inverka på de kollektivavtalsbestämda lönerna och därmed på den allmänna lönemarknaden i dess helhet.

Slutligen må erinras om att vissa ojämnheter mellan grannkommuner torde försvinna genom den tillämnade sammanslagningen av småkommuner.

Beträffande motionerna I: 78 och II: 125 kunna samma synpunkter, som här anlagts på motionerna I: 77 och II: 126, anföras.

I dyrortsnämndens beslut ha deltagit ordföranden, f. d. landshövding Linnér, samt herrar Andersson, Lindahl, Orgård, Wahlund och Wedlund. Särskilt yttrande av herr Wahlund bifogas.

Stockholm den 5 april 1949.

S. Linnér.

Erik Soop.

Särskilt yttrande.

Dyrorts nämndens majoritet konstaterar, att de officiella beräkningarna 1935, 1941, 1944 och 1946 »grunda sig på metoder med betydande olikheter», och att man rört sig »med icke fullt jämförbara urval av tal». Jag vill ingalunda bestrida riktigheten i dessa uttalanden utan t. o. m. skärpa dem därhän att beräkningarna av dyrortsindex väsentligt överdrivit dyrortsskillnaderna, en sak som successivt, men ingalunda helt kunnat avhjälpas.

I motion I:77 anfördes den officiella siffran 48 % från 1935 års dyrortsundersökning för den högsta spännvidden mellan »dyraste» ort (vissa förorter till Stockholm) och »billigaste» ort (Dänningelanda). Någon analys av bristfälligheten i nämnda allmänt anförda siffror kan ej anses behöflig med hänsyn till dragna slutsatser. Vissa uttalanden av dyrortsnämndens majoritet föranleda dock till att här ge några ytterligare kommentarer.

Om man i stället för vissa förorter ställer Stockholm som »dyraste» ort skulle 1935 års siffror för spännvidden sjunka från nämnda 48 % till 47 %.

I 1935 års dyrortsundersökning var budgeten ofullständig. Ett försök att komplettera densamma genom att lägga till vissa antagna belopp för beklädnad och »övriga utgifter» gjordes av 1943 års dyrortskommitté. Siffran för spännvidden sjönk därmed till 36 %.

I dyrortskommitténs kalkyler hade vissa utgifter (för nöjen, resor, gåvor, föreningar, försäkringar) satts med varierande belopp till skillnad mot vad man gjort vid senare utredningar. Vidare var bostadsposten för »billigaste» ort enligt 1935 års dyrortsundersökning orimligt låg i jämförelse med resultatet i senare utförda undersökningar. Dessutom har metoden för skattepostens beräkning förändrats. Aktuarie Erik Soop har verkställt korrigeringar med hänsyn till dessa förhållanden och kalkylerat fram en spännvidd på 32 %.

Man kommer alltså till den slutsatsen att med hänsyn till nu *siffermässigt konstaterbara förhållanden* den för år 1935 officiellt redovisade *spännvidden 48 % borde minska med en tredjedel till 32 %*.

Spännvidden år 1935 Stockholm-Ortsgrupp A utgjorde enligt 1935 års metod 39 %. Enligt nuvarande metod borde siffran bli av dyrortsnämnden angivna 23 à 24 %, alltså *en dryg tredjedel lägre*.

Motionärernas slutsats i sammanhanget var, att det råder »en tydlig tendens till sammankrympning av levnadskostnaderna skilda orter emellan», och de äro alltså säkerligen tillfredsställda med dyrortsnämndens slutliga konstaterande, att »den sammanpressning av de interlokala olikheterna i levnadskostnaderna, som ägt rum under de elva åren 1935—1946 måste betecknas som ganska kraftig». Vid sådant förhållande skulle den nyss berörda tekniska diskussion, som dyrortsnämnden tagit upp, kunna anses ofruktbar i föreliggande samband. Emellertid måste dyrortsnämndens redovisning av ovan nämnda siffror 48 % och 23 à 24 % sägas innefatta ett erkännande av att dyrortsgrupperingens spännvidd *tidigare* varit för stor jämfört med de faktiska förhållandena, även om man menar, att dyrortsindex *numera* ger en i stort sett rättvisande bild av den verkliga situationen. Man påminner sig dylika ståndpunktstaganden inom dyrortsfrågans tidigare historia.

I fråga om den senaste tidens prisutveckling anser dyrortsnämndens majoritet, att »i vad mån en fortgående utjämning mellan stad och land ägt rum sedan 1946 icke kan med säkerhet avgöras på det föreliggande materialet». Detta konstaterande är riktigt, men bör förtydligas. De uppgifter rörande livsmedel och bränsle från socialstyrelsens kvartalsstatistik slogs genom-

smittligt mot prisutjämning. Det tillgängliga materialet var dock för ringa för att några säkra slutsatser skulle kunna dragas.

Såvitt det är mig bekant, har intet inträffat, som indicerar, att den fortgående prisutjämnningen mellan städer och landsbygd avstannat. Utöver vad härvidlag anföres i motionen må nämnas, att bensinskatten i hög grad fördyrat kostnaden för transporter, vilket särskilt drabbat landsbygden.

»Även om skillnaden mellan stad och land skulle vara minskad», menar dyrortskommitténs majoritet, »får man icke såsom i motionerna bortse från den dyrortsskillnad, som består mellan olika landsdelar helt oavsett ortstyperna och vilken till äventyrs icke utjämnats i motsvarande mån». Denna inställning torde peka hän på att en eventuell utredning borde överväga att ersätta dyrortsgrupperingen med regiontillägg i någon form för dyrare landsdelar. Det torde väl vara isoleringsdyrheten, främst i Norrland, som härvidlag i första hand skulle komma i åtanke.

En dylik möjlighet, som ingalunda står mig främmande, borde ej väsentligt stå i vägen för en omedelbar sammanslagning av de båda lägsta ortsgrupperna.

Dyrortsnämndens majoritet påpekar slutligen, att en sammanslagning mellan grupp 1 och grupp 2 skulle leda till en ortsgupp med relativt stor spännvidd. Detta äro motionärerna medvetna om. De önska fastmer successivt utöka gruppen, så att dyrortssystemet slutligt avvecklas.

Jag övergår så till det vid dyrortsberäkningarna så väsentliga bostadskontot. Dyrortsnämndens majoritet påstår ej, att man vunnit standardlikhet mellan landsbygd och stad, utan hänvisar till det kända förhållandet att »av socialstyrelsen föreslagna av Kungl. Maj:t godkända metoder» tillämpats. Socialstyrelsen har nedlagt beaktansvärda ansträngningar på att neutralisera standardolikheterna. Att detta ej lyckats beror i första hand på bristande kunskapsmaterial. Man skiljer ut bostäder, som utdömts av hälsovårdsmyndigheterna. Man tager hänsyn till förekomst av centralvärme och badrum. Att vid dyrortsnämndens granskning som ytterligare kvalitets-egenskap tillagts förekomsten av w. c. jävar icke, att ytterligare mängder av statistiskt gripbara och statistiskt ogripbara egenskaper hos en lägenhet kvarstå, till vilka hänsyn måste tagas, om man skall kunna göra anspråk på att standardolikheterna eliminerats.

Härtill kommer att metoden med de generella hyrestalen för landsbygden ger i hög grad missvisande resultat. Även om man *antoge*, att det generella hyrestalet skulle vara rättvisande som *genomsnitt* för resp. landsdel, behöver det därför inte vara tillämpligt för den icke hyresberäknade landsbygd, som ligger närmast en tätort. Som regel avvika de hyror, som här betalas, föga från tätortens. Man erhåller emellertid vid dyrortsberäkningen ej tätortens högre hyrestal utan det lägre landsbygdstalet.

Dyrortsnämndens uttalande, att transportkostnaderna vid ett byggnadsföretag »ofta» äro högre i städerna än på landsbygden, måste betecknas som anmärkningsvärt. Det innebär ett visst erkännande till vad framhållits i motionen, då dyrortsnämndens majoritet konstaterar: »Dock kan det i undantagsfall vid byggnadsföretag, som ligga på stort avstånd från järnvägsstation, inträffa, att fraktkostnaderna, särskilt efter höjningen av bensinskatten, stiga till så högt belopp, att de uppväga merkostnaderna i övrigt». Detta konstaterande torde täcka de verkliga förhållandena, om orden »i undantagsfall» ersättas med »som regel».

Sten Wahlund.

Orterna i riket fördelade efter beräknade krontal enligt 1947 års dyrortsgruppering.

(Hänsyn har icke tagits till orternas slutliga inplacering i ortsgrupper genom företagna skälighetsprövningar.)

Dyrortsgrupp	Levnads- kostnadstal, kr.	Stockholms stad	Stockholms län	Uppsala län	Södermanlands län	Östergötlands län	Jönköpings län	Kronobergs län	Kalmar län	Gotlands län	Blekinge län	Kristianstads län	Malnöhns län	Hallands län	Göteborgs och Bohus län	Älvsborgs län	Skaraborgs län	Värmlands län	Örebro län	Västmanlands län	Kopparbergs län	Gävleborgs län	Väster- norr- lands län	Jämtlands län	Västerbotens län	Norrbotens län	Samtliga
1	5 100—5 124	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
	5 125—5 149	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
	5 150—5 174	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
	5 175—5 199	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22
	5 200—5 224	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53
	5 225—5 249	—	—	—	—	—	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	96
	5 250—5 274	—	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	107
	5 275—5 299	—	—	—	—	—	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	164
2	5 300—5 324	—	—	—	2	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	181
	5 325—5 349	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	199
	5 350—5 374	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	190
	5 375—5 399	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	191
	5 400—5 424	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	151
	5 425—5 449	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	151
	5 450—5 474	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	172
	5 475—5 499	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	119
3	5 500—5 524	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	128
	5 525—5 549	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	115
	5 550—5 574	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	98
	5 575—5 599	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	74
	5 600—5 624	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65
	5 625—5 649	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40
	5 650—5 674	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36
	5 675—5 699	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
5 700—5 724	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	
5 725—5 749	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	
5 750—5 774	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	
5 775—5 799	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	
5 800—5 824	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15

